

Проблеми імплементації європейських стандартів якості довкілля у водне законодавство України

Уberman В. І.

*Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»,
вул. Бакуліна, 6, м. Харків, Україна
vlad.uberman@gmail.com*

Васьковець Л. А.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
вул. Курпичова, 2, м. Харків, Україна
ludmilavaskovets2@gmail.com*

Ключові слова:

водне законодавство, імплементація директив ЄС, базові визначення та поняття, забруднюючі речовини, якість води.

Досліджено перші кроки співробітництва України та ЄС з імплементації в українське водне законодавство базових еколого-правових категорій та визначень законодавства ЄС, зокрема стандарту якості довкілля для поверхневої води. Виявлено принципові відмінності у відповідних поняттях, причиною яких є різне спрямування законодавств ЄС та України: водоохоронне та господарське відповідно. Розглянуто еколого-правові наслідки відмінностей. Зроблено висновок, що усунення невідповідностей слід починати з рецесії зазначеного базового європейського поняття.

Problems of implementation of European environmental quality standards in water legislation of Ukraine

Uberman V. I.

*State Scientific Institution «Ukrainian Scientific and Research Institute
for Environmental Problems», Bakulina str., 6, Kharkiv, Ukraine
vlad.uberman@gmail.com*

Vaskovets L. A.

*National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,
Kyrpychova str., 2, Kharkiv, Ukraine
ludmilavaskovets2@gmail.com*

Key words:

water legislation, implementation of EU directives, basic definitions and concepts, pollutants, water quality.

The article examines the problems that arise in the implementation in Ukrainian water legislation of key environmental and legal categories and concepts of EU legislation. The aim is to identify differences in the basic concepts of water legislation of the EU and Ukraine on environmental quality standards for determining the chemical status of surface waters. The article provides an analytical comparison of the concepts used in the Water Code of Ukraine (WCU) and bylaws with those contained in EU directives. The main object of research are the concept of “environmental quality standard” (EQS) from Directive 2000/60/EC, Directive 2008/105/EC and its counterparts in WCU. The fundamental difference between the concept of EQS and the similar concept “standard of maximum admissible concentration of pollutant” in the Ukrainian environmental legislation is revealed. Formally similar to EQS, the concept of “environmental standard of water quality” (ESWQ) was introduced in WCU as a result of the introduction of the European environmental and law institute of integrated water resources management on a basin principle. Methods and tools for using

ESWQ to determine the state of waters are contained in a set of bylaws to the WCU. As a result of an analytical comparison of ESWQ and EQS, it was concluded that these concepts do not agree either in purpose or in form and manner of expression. The possibility to avoid the introducing of the concept of EQS in the WCU has been investigated. It is determined that the absence of the concept of EQS in the conceptual core of WCU distorts a clear water protection direction, which should be followed when approaching European water legislation. The following main conclusions are made. 1. There are fundamental differences between the basic concepts in water legislation of the EU and in Ukraine on determining the chemical status of surface waters, the reason for which is the different purpose of these laws: water protection and economic goals, respectively. 2. The lack of implementation of the EQS in its European meaning into the Ukrainian water legislation determines the divergent nature of European and Ukrainian water protection activity and law enforcement practice in this sphere. 3. The identified deep differences mean that the paradigm of Ukrainian water protection requires a change from economic direction to environmental one. 4. Greening of Ukrainian water legislation should begin with the priority reception of basic European concepts, which include EQS.

До важливих наукових проблем, які підлягають вирішенню на шляху співробітництва України та ЄС у галузі охорони навколишнього середовища, належить імплементація в українське екологічне законодавство ключових еколого-правових категорій та понять законодавства ЄС. До найбільш поширених із таких понять належать «стандарт якості довкілля» (далі СЯД) та пов'язані з ним, що містяться в загальних екологічних та секторальних актах законодавства ЄС. (Іноді для СЯД використовується альтернативний переклад «екологічний стандарт якості», далі ЕСЯ). Ці засадничі поняття щодо природного середовища та його складових частин не визначаються в загальноекологічному Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] (далі ЗУПОНПС). У ст. 33 цього джерела близьким до СЯД, але принципово відмінним від нього, є поняття «екологічні нормативи». Водночас за ст. 361 Угоди про асоціацію [2] (далі – Угода) «збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища» визначено першою складовою частиною мети співробітництва України та ЄС. Співробітництво серед іншого здійснюється у сферах якості води та управління водними ресурсами. Додатком ХХХ [3] до Угоди [2] за напрямом «Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище» передбачається поступове наближення до головного документа водної політики: Директиви № 2000/60/ЄС [4] (далі ВРД). Беручи до уваги спрямування та мету ВРД, викладені в пар. 19 її преамбули, слід визнати, що науково коректне поняття якості довкілля стосовно води у водних об'єктах, перш за все у поверхневій воді (за визначенням ст. 1(1) ВРД), належать до базових еколого-правових понять. Таке поняття відкриває

шлях, зокрема, для чітких юридичних критеріїв визначення «доброї» або «поганою» якості води. Але перші вітчизняні плани та кроки наближення до законодавства ЄС у водному секторі почалися не з гармонізації базових понять (категорій, термінів) (у сенсі, зазначеному у статті авторів Муравйов В., Мушак Н. [5]), а одразу перейшли на рівень еколого-правового інституту інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом (ІУВРБП), зміст та стан впровадження якого викладено авторами у матеріалах симпозиуму [6].

Відсутність у водному законодавстві України гармонізованого з європейським визначення СЯД (або ЕСЯ) залишає поточну діяльність з державного моніторингу хімічного стану поверхневих вод без чітких та закріплених у законі критеріїв оцінювання, а також стримує розроблення інструментів законодавчого регулювання скидання хімічних речовин у водні об'єкти. Подальше ігнорування принципових відмінностей у понятійних засадах негативно впливає на ефективність здійснення державної політики України у сфері охорони вод, на її наближення до вимог ЄС.

У відомому навчальному посібнику з європейського права навколишнього середовища [7, с. 88] зазначено, що головними інструментами дій за принципом «забруднювач платить», доступних державним органам влади задля уникнення забруднення, є стандарти та штрафи. У тому же джерелі інструмент СЯД поставлено на перше місце у європейській загальній системі стандартів та визначено, що СЯД мають обов'язкову юридичну силу і встановлюють допустимі рівні забруднення, які не можна перевищувати [7, с. 88]. Стосовно водних Директив ЄС у колективній праці групи фахівців центральних органів державного управління, наукових установ, вищих

навчальних заклади України та проектів технічної допомоги ЄС [8], зазначено про необхідність максимально точного перекладу термінів та визначень. Також наголошено, що «знання, розуміння та коректне вживання термінології Директив ЄС має забезпечити більш ефективну імплементацію» їх положень [8, с. 32].

Про поняття СЯД для водного середовища в монографії європейських вчених Inglezakis, V. J., Pouloropoulos, S. G. [9, р. 137–212] зазначено: «Екологічний стандарт якості (ЕСЯ) – це концепція, для якої в законодавчих системах у всьому світі немає єдиного визначення. Термін ЕСЯ в основному застосовується в Європі, тоді як у США та Канаді використовуються відповідно критерії якості навколишньої води та Керівництво з якості води <...>. У будь-якому випадку, коли встановлено законодавством, ЕСЯ є юридично обов'язковими обмеженнями і стосуються концентрації окремих речовин» [тут і далі переклад авторів]. Із наведеного випливає необхідність надання чіткого правового визначення поняттю ЕСЯ під час його використання в законодавстві окремої держави або союзу.

Щодо принципів розбіжностей між, здавалося б, мовно близькими термінами «екологічні нормативи» у ст. 33 ЗУПОНПС в частині «нормативів гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі» (далі ГДК) та СЯД у ст. 2(35) ВРД слід зазначити наступне. Класичне вітчизняне розуміння зазначених понять ЗУПОНПС викладено в підручнику [10, р. VIII, § 3]. Але у визначенні ст. 1 та ст. 36 Водного кодексу України [11] (далі ВКУ) поняття ГДК є суто господарським, а не екологічним, і пов'язується з «конкретними цілями водокористування». Юридичне визначення СЯД, яке застосовується в європейській охороні вод, надано у ст. 35 ВРД: «Стандарт якості довкілля» означає концентрацію окремого забруднювача або групи забруднювачів у воді, осадах чи біоті, що мають бути не перевищеними з метою охорони здоров'я людей і довкілля». На відміну від цього, у ВКУ не йдеться про інші, крім вода **у місцях здійснення водокористування**, складові частини водного середовища, а також не зазначається про екологічне спрямування мети ГДК. Міжнародними організаціями неодноразово наголошувалося про принципові розбіжності між ГДК в українському водному законодавстві та європейськими СЯД, про неможливість порівняння результатів їх використання [12, с. 39–40; 13, с. 13–14, 19–21, 23, 36, 42–43].

Найбільш близькими до тематики даної статті є дослідження вчених харківської школи екологічного права Черкашиної М.К. та Виставної Ю.Ю. [14–16]. У статті [14] привертається увага до різної

спрямованості головних законодавчих актів українського та європейського водних секторів: водоресурсної за ВКУ та екологічної у ВРД. У статті [15] на підставі порівняльного аналізу підтверджено зазначену вище розбіжність головних актів українського та європейського водного права та зроблено висновок, що інтеграція повинна починатися з головних понять, а саме «забруднення», «забруднююча речовина» та «якість довкілля». Ті самі автори у сучасній статті із співавтором М. R. Van der Valkd [16] дійшли головного висновку, що термінологічні відмінності «є важливим бар'єром для інтеграції у законодавство ЄС та практичної імплементації водних законів», та рекомендують «зробити істотні кроки щоб сформувати основну термінологію водних законів у відповідності до законодавства ЄС та національних особливостей». Слід зауважити, що згадані розбіжності скоріше належать до категорії еколого-концептуальних, а не термінологічних.

Метою даної статті є виявлення відмінностей у базових поняттях водних законодавств ЄС та України щодо стандартів якості довкілля для водного середовища, які перешкоджають ефективній імплементації європейських вимог, зумовлюють розбіжності у здійсненні української та європейської водоохоронної політики. До завдань належить аналітичне порівняння понять, застосованих в українських законах та підзаконних актах, з тими, що містяться у директивах ЄС.

Норми українського водного законодавства щодо забруднення та якості вод утворюють еколого-правовий (далі ЕП) інститут якості вод та її регулювання (далі ЯВР), до складу якого входять підінститути якості вод (далі ЯВ) та регулювання скидання забруднюючих речовин РСЗР. ЕП ЯВР вперше виокремлено авторами як об'єкт для дослідження у монографії [17]. Центром подібних європейських інституційних угруповань є ВРД. Із відмінностей у цільовій спрямованості ВКУ та ВРД випливає, що головною перепорою імплементації європейського ЕП ЯВР є концептуальні розбіжності цих актів. Відмінності в юридичних поняттях зумовлюють дивергентний характер європейської та української водоохоронної діяльності, правозастосовної практики у цій сфері. ВКУ, який існує з 1995 р. (як змінений наступник кодексу колишньої УРСР), спрямований, у першу чергу, на відносини в галузі господарського поводження з водними ресурсами. При цьому екологічні аспекти залишаються другорядними. Із визначення у ст. 1 ВКУ: «Якість води – характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання» – випливає, що **метою правового регулювання ВКУ у сфері якості води є водокористування**. На відміну від ВКУ, позиція ВРД

у ставленні до води висловлена у пар. (1) її преамбули. Далі у пар. (19) преамбули зазначено: «Ця Директива спрямована на підтримання і вдосконалення водного середовища у Співтоваристві. Ця мета безпосередньо стосується якості відповідних вод. Контроль кількості є додатковою складовою частиною в забезпеченні гарної якості води, і тому мають бути впроваджені кількісні заходи, спрямовані на забезпечення гарної якості». Крім того, у пар. (27) ВРД чітко визначено: «Кінцевою метою цієї Директиви є остаточне усунення небезпечних речовин, боротьба із забрудненням якими вимагає першочергових заходів ... ». Отже, **головним спрямуванням ВРД є охорона вод та забезпечення їх доброї якості, зокрема боротьба з надходженням забруднюючих речовин** (далі – ЗР). Водночас юридичне визначення поняття «якості води» у ВРД відсутнє. Із визначень у ст. 2 ВРД можна бачити, що її головним об'єктом є «стан води», зокрема хімічний та екологічний, різним аспектам якого присвячено 11 визначень з 41. Зазначена **розбіжність між водогосподарською та водоохоронною спрямованістю ускладнює, а в деяких аспектах й унеможлиблює апроксимацію українського водного законодавства до європейського**. Принципові відмінності виявляються вже на рівні базових юридичних понять та визначень. Через існування двох різних перекладів ВРД та їх неузгодженість із українською науковою термінологією посилання надаються за джерелом [4].

Вимоги до СЯД встановлюються у спеціальній Директиві 2008/105/ЄС [18] (далі ДСЯД). СЯД як цілісні інформативні показники характеризуються трьома компонентами: номінацією, розмірністю величини та її просторово-часовою прив'язкою, значенням (величиною). СЯД визначають обмеження концентрації пріоритетних речовин (за переліком у ВРД, Додаток X) у воді (водній товщі), донних осадах або біоті, тобто порогові значення, які не повинні перевищуватися для дотримання доброго хімічного стану масиву води. Станом на зараз визначено 45 пріоритетних (серед яких є небезпечні) та інших речовин. Встановлено 2 види СЯД: 1) поріг середньої концентрації відповідної речовини, обчисленої за результатами вимірювань протягом 1 року, який забезпечує захист від тривалого впливу; 2) максимально допустима концентрація відповідної речовини для будь-якого одиничного вимірювання, що забезпечує захист від короточасного впливу, тобто від піків забруднення. СЯД є різними для: внутрішніх поверхневих вод (річок та озер); інших поверхневих вод (перехідних, прибережних та територіальних). Країни ЄС повинні забезпечити дотримання СЯД, а також вживати заходів, щоб концентрації речовин, які мають тенденцію до накопи-

чення в осаді та/або біоті, суттєво не зростали. Ст. 4 ДСЯД надає можливість призначати поблизу точок скиду речовин зони змішування, всередині яких СЯД можуть перевищуватися лише за умови, що решта масиву поверхневих вод відповідає цим СЯД. Такі зони повинні чітко визначатися у планах управління річкових басейнів. За ВРД (Додаток V, р. 1.2.6) СЯД також встановлюються для специфічних забруднюючих речовин (ЗР), які «скидаються у значній кількості». Отже, СЯД є критеріями хімічного стану, а також ключовими інструментами для оцінки та класифікації екологічного стану і через це можуть впливати на загальну класифікацію масивів вод. Крім того, СЯД використовуються для видачі дозволів на скидання речовин, в яких встановлюються обмеження хімічні викидів для запобігання перевищень СЯД у приймаючому масиві води.

Поняття «хімічний стан» у ст. 2 ВРД окремо не визначається. Воно входить як складова частина до визначень «добрий стан поверхневої води», «Добрий стан ґрунтової води», «добрий хімічний стан поверхневої води», «добрий хімічний стан ґрунтової води», які стосовно поняття «хімічний стан» є рекурсивними. Відповідні охоплюючи поняття, наприклад «стан поверхневої води», не надають змістовного розуміння хімічного стану. Слід зазначити, що використане у ВРД, р. 1.2.6 Додаток V, та змістовно близьке до СЯД поняття «хімічний стандарт якості» також є законодавчо невизначеним, але пояснюється в технічному керівництві [19].

У ВКУ, який за Законом України від 4 жовтня 2016 року № 1641-VIII зазнав істотних змін у зв'язку з впровадженням ІУВРБП, у ст. 1 містяться тематично близькі визначення: «Екологічний стан масиву поверхневих вод – інтегрований показник якості масиву поверхневих вод, що визначається за біологічними, гідроморфологічними, хімічними та фізико-хімічними показниками», «Хімічний стан масиву поверхневих вод – показник якості масиву поверхневих вод, який визначається за окремими групами забруднюючих речовин». У ст. 21¹ ВКУ встановлено: «Хімічний стан масиву поверхневих вод визначається за окремими групами забруднюючих речовин і на основі екологічного нормативу якості води класифікується як «добрий» або «недосягнення доброго». У тій же статті зазначено, що «перелік забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масиву поверхневих вод <...>» (далі – Перелік) належить до підзаконних актів центрального органу виконавчої влади. Нарешті, у ст. 37 ВКУ встановлено: «Для оцінки екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод <...> встановлюється екологічний норматив якості води масивів поверхневих <...> вод,

що містить науково обґрунтовані значення концентрацій забруднюючих речовин та показники якості води (загальнофізичні, біологічні, хімічні, радіаційні)». Розроблення та затвердження зазначеного екологічного нормативу якості води (далі ЕНЯВ) також покладено на центральний орган виконавчої влади, але наразі такий ЕНЯВ відсутній. Отже, інформаційною базою для визначення хімічного стану масиву поверхневих вод слугує Перелік, а інструментальним засобом класифікації є відсутній на даний час ЕНЯВ.

Ураховуючи особливості перекладу терміну «standard», ЕНЯВ міг би (при законодавчій вказівці!) за номінацією розглядатися як ЕСЯ для ВОДИ, що начебто створює зв'язок між цими поняттями ВКУ та ВРД. Але оригінал ВРД і її переклад [11] не свідчить про можливість такого ототожнення, отже, *саме «якість довкілля», а не «якість води», є об'єктом стандартизації у ВРД*. Крім того, екологічний зміст поняття СЯД (ЕСЯ) підтверджується оригінальним текстом ДСЯД і її українським перекладом [18]. Тож слід визнати, що *поняття ЕНЯВ в українському водному законодавстві не збігається з поняттям СЯД у законодавстві ЄС*.

Принциповим недоліком чинного Переліку, встановленого у [21], є його невідповідність європейському водному законодавству через відсутність законодавчої категоризації речовин за їх властивостями, небезпекою для довкілля та черговістю боротьби з ними. Зокрема, в Переліку відсутня збиральна назва (або групова екологічна ознака) для речовин, тоді як у ВРД та в інших законодавчих джерелах ЄС використовується назва «пріоритетні речовини». Це саме ті речовини, на боротьбу із вмістом яких у воді спрямована ВРД. Відмова від зазначеної категоризації суперечить вимогам ст. 16(1) ВРД і робить ЕП інститут ЯВР безцілним. У цьому ж Переліку наводяться також специфічні речовини, а, крім назв речовин (їх груп), містяться назви показників складу та властивостей води, які до речовин не належать. Отже, зміст Переліку є еkleктичним поєднанням Додатку Х та фрагментів Додатку VIII з ВРД.

Важливість поняття ЕНЯВ вимагає чіткого визначення його еколого-правового змісту в українському водному законодавстві та порівняння з поняттям СЯД у європейському законодавстві. Наразі у практичній правозастосовній діяльності вважається, що ЕНЯВ є формальним відповідником СЯД. Але, виходячи з визначення ЕНЯВ у ст. 37 ВКУ, цей норматив слід розуміти як *єдиний фіксований спосіб перетворення концентрацій ЗР та показників якості води (загальнофізичних, біологічних, хімічних, радіаційних) у характеристику якості*. Вирішення головного питання щодо визначення та конкретизації

зазначеного способу покладено на відповідний орган державної влади. Отже, з наукової точки зору ЕНЯВ слід розглядати як алгоритмізоване логіко-математичне однозначне перетворення множини аргументів: концентрацій ЗР та значень показників якості води, на градуальне або категорійне значення якості. Порівняння такого розуміння ЕНЯВ з визначенням СЯД у ст. 2(35) ВРД свідчить про суттєві відмінності цих понять: СЯД – «це концентрація окремої речовини-забрудника або групи речовин у воді, осаді або біоті, яку не можна перевищувати, для того щоб захистити здоров'я людини та довкілля», тобто СЯД утворюють певну множину, що відповідає множині ЗР або групи речовин. Алгоритм перетворення викладено у європейському технічному керівництві [19]. Тобто *СЯД визначаються (скалярно) для окремої ЗР або групи речовин у воді, осаді або біоті (для скалярного аргументу), у кожній точці масиву, тоді як ЕНЯВ визначається для масивів води в цілому за множиною ЗР та показників якості лише води*. СЯД використовуються для «регулювання забруднення у його джерелі» (за пар. 40 преамбули та ст. 10 ВРД), тоді як ЕНЯ має двоцільове призначення: для класифікації екологічного стану та хімічного стану масиву поверхневих вод (ст. 21¹ ВКУ), «для оцінки екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод <...> та визначення комплексу водоохоронних заходів» (ст. 37 ВКУ), тобто для оцінки і для регулювання. Отже, *СЯД та ЕНЯВ не збігаються ані за призначенням, ані за формою та способом виразу*.

Викладене означає, що після першого етапу наближення ВКУ до ВРД слід констатувати наявність істотних розбіжностей між відповідними ЕП інститутами ЯВР. Після цього виникає питання про можливість уникнути включення до змін у ВКУ європейського поняття СЯД. У керівництві [19, р. 16–18] зазначено, що СЯД поєднує у процедурі свого визначення (і тим самим скаляризує аргумент) стандарти якості (далі СЯ) для окремих видів чутливих об'єктів (рецепторів) у групах ризику (люди, біота в осадах, пелагічна біота, вищі хижаки (птахи, ссавці)) для складових частин довкілля: води, осадів, біоти. Подібної можливості для ЕНЯВ в українському законодавстві не передбачено.

Слід зазначити, що в Методиці [22, р. V] для визначення хімічного стану масиву поверхневих вод використовуються екологічні нормативи якості (далі ЕНЯ), які за номінацією, розмірністю величин, їхньою просторово-часовою прив'язкою та значенням збігаються з Додатком I ДСЯД. При цьому ніяких визначень та посилань на ВКУ не робиться. За правовою позицією ВРД сферою застосування таких невизначених ЕНЯ є лише множина речовин з Додатку Х ВРД.

Із наведеного випливає, що відсутність поняття СЯД у концептуальному ядрі ВКУ викривляє чітку екологічну та водоохоронну спрямованість імплементації, якої слід дотримуватися з перших кроків наближення до європейського водного законодавства. Така відсутність унеможливило прозоре законодавчо обґрунтоване порівняння дій та результатів української водоохоронної політики з європейською.

На підставі викладеного дослідження можна зробити такі висновки та визначити перспективи подальших досліджень. Виявлено існування принципових відмінностей між базовими поняттями водних законодавств ЄС та України щодо стандартів якості води, причиною яких є різне цільове спрямування цих законодавств: водоохоронне та господарське відповідно. Поняття СЯД входить в ядро ЕП інституту ЯВР. Європейське розуміння поняття СЯД і відсутність його імплементації в українське водне законодавство руйнує концептуальну, логічну та інструментальну єдність ВРД, створює плутанину в апроксимованій українській версії, надмірно ускладнює відповідний комплекс підзаконних актів. Виявлені за результатами аналітичного порівняння глибокі розбіжності означають, що парадигма української охорони вод вимагає зміни з господарської на екологічну, а екологізацію українського водного законодавства слід починати з першочергової рецепції базових понять, до складу яких входить СЯД. Отримані результати можуть застосовуватися для розроблення законопроектних та нормо-проектних пропозицій під час імплементації європейської системи оцінювання стану води та регулювання скидання ЗР. Альтернативою глибокої зміни ВКУ шляхом рецепції поняття СЯД слід вважати розроблення та прийняття спеціального Закону України «Про охорону вод».

Література

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XXII. Дата оновлення; 18.12.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Документ 984_011. Ред. від 30.11.2015. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Додаток XXX до Глави 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво». Документ 984_011. Ред. від 30.11.2015. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/30_Annex.pdf.
4. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року. : Ред. від 11.03.2008 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962.html.
5. Муравйов В., Мушак Н. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Віче*. 2013. № 8. С. 12–18.
6. Уберман В.І. Васьковець Л.А. Зміст та впровадження в Україні інтегрованого підходу до басейнового управління водними ресурсами. *Сталій розвиток – стан та перспективи : матеріали II міжнар. наук. симпозіуму SDEV'2020, 12-15 лют. 2020 р. Львів-Славське, 2020*. С. 134–137.
7. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища : навч. посіб. Львів : Екоправо, 2004. 256 с.
8. Терміни та визначення водних Директив Європейського Союзу / С.О. Афанасьєв та ін. Київ : «Інтерсервіс», 2015. 32 с.
9. Inglezakis V. J., Pouloupoulos S. G., Arkhangelsky E., Zorpas A. A., Menegaki A. N. Ch. 3. Aquatic Environment / In : *Environment and development : basic principles, human activities, and environmental implication*. Eds. Vassilis Inglezakis; Stavros Pouloupoulos. Elsevier Inc., 2016. 512 p.
10. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 848 с.
11. Водний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189. Дата оновлення: 21.02.2010.
12. Огляд результативності природоохоронної діяльності. Україна. Другий огляд : ЄЕК. Комітет з екологічної політики. ООН. Нью-Йорк і Женева, 2007. 247 с. URL : https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/env/epr/epr_studies/Ukraine%20II%20Uk.pdf.
13. Создание динамической системы регулирования качества поверхностных вод: Рекомендации для стран Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии. Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). 2011. 54 с. URL : <http://www.oecd.org/environment/outreach/48857035.pdf>.
14. Черкашина М.К. Правова політика Європейського Союзу у сфері охорони та раціонального використання вод. *Проблеми законності. Аграрне право. Екологічне право*. 2017. Вип. 138. С. 109–117.
15. Черкашина М.К., Виставна Ю.Ю. Проблеми законодавчого визначення забруднення вод в Україні та Європі: порівняльний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*, 2013. № 14. С. 238–242.

16. Vystavna Y., Cherkashyna M., M. van der Valkd. Water laws of Georgia, Moldova and Ukraine: current problems and integration with EU legislation. *Water international*, 2018. URL : <https://doi.org/10.1080/02508060.2018.1447897>.
17. Уберман В.І., Васьковець Л.А. Поетапне наближення українського еколого-правового інституту якості вод та її регулювання до законодавства ЄС. *Legislation of EU countries: history, shortcomings and prospects for the development: Collective monograph*. Frankfurt (Oder) : Izdavniceba "Baltija Publishing", 2019. P. 334–354.
18. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008, on environmental quality standards in the field of water policy, amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/105/oj>.
19. Technical Guidance For Deriving Environmental Quality Standards. Guidance Document No: 27 : URL : <https://circabc.europa.eu/sd/a/0cc3581b-5f65-4b6f-91c6-433a1e947838/TGD-EQS%20CIS-WFD%2027%20EC%202011.pdf>.
20. Перелік забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод : затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.02.2017 р. № 45. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0235-17>.
21. Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод : затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.01.2019 р. № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19>.

References

1. *Zakon Ukrainy "Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha"* 1991. [The Law of Ukraine "On environmental protection" 1991]. *Ofitsiyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> [in Ukrainian]. (2019, December, 18).
2. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : Dokument 984_011. Red. vid 30.11.2015*. [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and The European Union, The European Atomic Energy Community and their Member States, of the other hand: Document 984_011. Ed. from 30.11.2015]. *Ofitsiyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian]. (2020, April, 16).
3. *Dodatok XXX do Hlavy 6 «Navkolyshnye seredovyshe» Rozdilu V «Ekonomichne i haluzeve spivrobotnytstvo»*. Dokument 984_011. Red. vid 30.11.2015 [Annex XXX to Chapter 6 "Environment" of Section V "Economic and sectorial cooperation". Document 984_011. Ed. from 30.11.2015]. *Ofitsiyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/30_Annex.pdf [in Ukrainian]. (2020, April, 16).
4. *Dyrektyva 2000/60/Yes Yevropeys'koho Parlamentu i Rady "Pro vstanovlennya ramok diyal'nosti Spivtovarystva v haluzi vodnoyi polityky"* vid 23 zhovtnya 2000 roku. : Red. vid 11.03.2008 r. [Directive 2000/60 / EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. Ed. from 11.03.2008]. *Ofitsiyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962.html [in Ukrainian]. (2020, April, 16).
5. Muraviov, V. & Mushak, N. (2013). Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy z pravom Yevropeiskoho Soiuzu v ramkakh Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yes [Harmonization of Ukrainian legislation with law of the European Union in the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU]. *Viche, no. 8*, 12–18. [in Ukrainian].
6. Uberman, V.I. & Vas'kovets', L.A. (2020). Zmist ta vprovadzheniya v Ukrayini intehrovanoho pidkhodu do baseynovoho upravlinnya vodnymy resursamy [Content and implementation in Ukraine of an integrated approach to basin water resources management]. *Stalyi rozvytok – stan ta perspektyvy – Sustainable development - state and prospects: Proceedings of the 2nd International Scientific Symposium SDEV'2020*. (pp. 134–137). L'viv-Slavs'ke. [in Ukrainian].
7. Mykiyevych, M.M., Andrusyevych N.I., & Budyakova T.O. (2004). *Yevropeys'ke pravo navkolyshn'oho seredovyscha: navch. posib* [European environmental law: a textbook]. L'viv. Ekopravo. [in Ukrainian].
8. Afanas'yev, S.O., Babchuk, V.S., Bon', O.V., Vasyl'yev, S.V., Vykhryst, S.M., Hrebin', V.V. et. al. (2015). *Terminy ta vyznachennya vodnykh Dyrektyv Yevropeys'koho Soyuzu* [Terms and definitions of water Directives of the European Union]. Kyiv. «Interservis» [in Ukrainian].

9. Inglezakis V. J., Pouloupoulos S. G., Arkhangelsky E., Zorpas A. A., Menegaki A. N. (2016). Chapter 3. Aquatic Environment. In : *Environment and development : basic principles, human activities, and environmental implication*. Eds. Vassilis Inglezakis; Stavros Pouloupoulos. Elsevier Inc., 2016. [in English].
10. Shemshuchenko Yu. S. (Eds.). (2005). *Ekolohichne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs: pidruchnyk* [Environmental law of Ukraine. Academic course: textbook]. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Yurydychna dumka» [in Ukrainian].
11. *Vodnyy kodeks Ukrayiny 1995* (Verkhovna Rada Ukrayiny). [Water Code of Ukraine 1995 (Verkhovna Rada of Ukraine)] (Edition 2010, February, 21). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
12. Ohlyad rezul'tatyvnosti pryrodokhoronnoyi diyal'nosti. Ukrayina. Druhyy ohlyad : YeEK. Komitet z ekolohichnoyi polityky. OON. N'yu-York i Zheneva [Review of the effectiveness of environmental activities. Ukraine. Second review: EEC. Environmental Policy Committee. UN. New York and Geneva] (2007). 247 P. Retrieved from https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/epr_studies/Ukraine%20II%20Uk.pdf [in Ukrainian].
13. Sozdanye dynamichnoy systemy rehulyrovannya kachestva poverkhnostnykh vod: Rekomendatsyy dlya stran Vostochnoy Evropy, Kavkaza y Tsentral'noy Azyy. Orhanyzatsyya ekonomicheskoho sotrudnychestva y razvytyyya (OƏSR) [Creating a dynamic surface water quality management system: Recommendations for Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)]. (2011). 54 P. Retrieved from <http://www.oecd.org/environment/outreach/48857035.pdf>. [in Russian].
14. Cherkashyna, M.K. (2017). Pravova polityka Yevropeys'koho Soyuzu u sferi okhorony ta ratsional'noho vykorystannya vod [Legal policy of the European Union in the field of protection and rational use of water]. *Problemy zakonnosti. Ahrarne pravo. Ekolohichne pravo – Problems of legality. Agrarian law. Environmental law, no. 138*, 109–117. [in Ukrainian].
15. Cherkashyna, M.K. & Vystavna, Yu.Yu. (2013). Problemy zakonodavchoho vyznachennya zabrudnennya vod v Ukrayini ta Yevropi: porivnyal'nyy analiz [Problems of legislative definition water pollution in Ukraine and Europe: a comparative analysis]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Pravo – Herald of Kharkiv National University named V.N. Karazin. Series: Law, no. 1*. 238-242. [in Ukrainian].
16. Vystavna, Y., Cherkashyna M. & M. van der Valkd (2018). Water laws of Georgia, Moldova and Ukraine: current problems and integration with EU legislation. *Water international*. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/02508060.2018.1447897>. [in English].
17. Uberman, V.I., Vas'kovets', L.A. (2019). Poetapne nablyzhennya ukrayins'koho
18. ekoloho-pravovoho instytutu yakosti vod ta yiyi rehulyuvannya do zakonodavstva YeS [Gradual approximation of Ukrainian environmental and legal institute of water quality and its regulation to EU legislation]. In: *Legislation of EU countries: history, shortcomings and prospects for the development: Collective monograph*. Frankfurt (Oder), (pp. 334 – 354): Riga. Izdevniecība “Baltija Publishing”. [in Ukrainian].
19. Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008, on environmental quality standards in the field of water policy, amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/105/oj>. [in English].
20. Technical Guidance For Deriving Environmental Quality Standards. Guidance Document No: 27. Retrieved from <https://circabc.europa.eu/sd/a/0cc3581b-5f65-4b6f-91c6-433a1e947838/TGD-EQS%20CIS-WFD%2027%20EC%202011.pdf>. [in English].
21. Perelik zabrudnyuyuchykh rehovyn dlya vyznachennya khimichnoho stanu masyviv poverkhnevyykh i pidzemnykh vod ta ekolohichnoho potentsialu shtuchnoho abo istotno zminenoho masyvu poverkhnevyykh vod: zatv. nakazom Ministerstva ekolohiyi ta pryrodnykh resursiv Ukrayiny vid 06.02.2017 r. № 45. [List of pollutants to determine the chemical status of surface and groundwater massifs and the ecological potential of artificial or significantly altered surface water massifs. Approved by the order of the Ministry of Environment and Natural Resources of Ukraine dated 06.02.2017 № 45]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0235-17> [in Ukrainian].
22. Metodyka vidnesennya masyvu poverkhnevyykh vod do odnogo z klasiv ekolohichnoho ta khimichnoho staniv masyvu poverkhnevyykh vod, a takozh vidnesennya shtuchnoho abo istotno zminenoho masyvu poverkhnevyykh vod do odnogo z klasiv ekolohichnoho potentsialu shtuchnoho abo istotno zminenoho masyvu poverkhnevyykh vod: zatv. nakazom Ministerstva ekolohiyi ta pryrodnykh resursiv Ukrayiny vid 14.01.2019 r. № 5 [Method of assigning a surface water massif to one of the classes of ecological and chemical states of the surface water massif, as well as assigning an artificial or significantly modified surface water massif to one of the classes of ecological potential of an artificial or significantly modified surface water massif. Approved by the order of the Ministry of Environment and Natural Resources of Ukraine, dated January 14, 2019 № 5]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0127-19> [in Ukrainian].